

Згадані вчителі також збирали для музеїв і виставок гуцульські художні вироби, одяг, знаряддя праці. Окремі з них, як А.Онищук, Б.Заклинський, Л.Гарматій детально вивчали і матеріальну культуру гуцулів. Їх плідну працю відзначив Гнатюк у статті "Причинки до пізнання Гуцульщини"/ЗНТШ, т.СХХІІІ, Львів, 1917/. А культурно-освітню і фольклористичну працю свого земляка з Тернопільщини Л.Гарматія, який учителював на Гуцульщині в 1893-1912 рр., В.Гнатюк високо оцінив у публікації "Лука Гарматій і його споми-ни про М.Коцюбинського"/Львів, 1925/.

Важливі відомості про культуру і побут гуцулів містяться і в листах згаданих учителів до В.Гнатюка. Ці листи та фольклорно-етнографічні матеріали, що зберігаються у рукописних відділах Інституту літератури, Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР, в архівах та бібліотеках Києва, Львова, і тепер є важливим джерелом для вивчення матеріальної і духовної культури гуцулів.

Як бачимо, В.Гнатюк не тільки сам займався фольклорно-етнографічним вивченням Гуцульщини, а й зумів залучити до цієї праці значну частину галицької інтелігенції, яка й після смерті вченого продовжувала справу свого вчителя. Більшість праць В.Гнатюка та його помічників - учителів - А.Онищука, Б.Заклинського, Л.Гарматія не втратили й досі свого наукового значення і заслуговують на перевидання.

ПЕТРО БУДІВСЬКИЙ

/Луганський педінститут/

ОБРАЗ ОЛЕКСИ ДОВБУША У ФОЛЬКЛОРНИХ ТВОРАХ,

ВИДАНИХ В.ГНАТЮКОМ

Володимир Гнатюк відомий не лише як талановитий українсь-

кий етнограф, літературознавець, мовознавець, соціолог, але й як видатний фольклорист. Народну творчість він вивчав у тісному зв'язку з соціально-економічними умовами життя народу, засуджував теорію відмирання фольклору, поклав початок систематизованому науковому виданню української народної творчості. У 1910 році у Львові в "Етнографічному збірнику"/т. XXVI/ він умістив "Народні оповідання про опришків". Це найповніший фольклорний збірник про славіх народних борців проти соціального та національного поневолення на західноукраїнських землях. У передмові до цих перлин В. Гнатюк говорить, що народна поетична творчість зображує опришків як захисників пригноблених мас від свавілля експлуататорів. За жанром - це переважно легенди, перекази, історичні пісні про вірних лицарів волі.

Серед розмаїтих за тематичним багатством творів належне місце відведено зразкам про славного ватажка опришків Олексу Довбуша. Убогий селянин на Прикарпатті, Олекса, не витерпівши важкої, каторжної праці вступив у загін опришків. Він боровся з гнобителями на Поліссі, Буковині, Закарпатті. Протягом семи років /1738-1745/ за неймовірні утиски селян, за їх муки, сльози і кров зазнали справедливої кари багато експлуататорів.

Уснопоетичні твори про Олексу Довбуша, видані В. Гнатюком, - це живий поетичний літопис боротьби проти визискувачів. Багато сюжетів про відважного гірського орла зародились у середовищі селян на західноукраїнських землях, хоч сфера їх побутування значно ширша. Ім'я Довбуша було дуже популярне серед народу, і фольклорні твори це відобразили.

У центрі їх уваги - образ Олекси Довбуша. Народ наділив його рисами реалістичними, романтичними, фантастичними.

Найпоширенішим зразком про видатного печеніжинця є історична пісня "Ой попід гай зелененький". У "Народних оповіданнях про

опришків" видрукувано сім варіантів цього твору. Це переробки відомої ліричної пісні про кохання "Там попід гай зелененький ходить Іван молоденький". Народ докорінно переосмислив даний виствір, наповнивши його соціальним змістом про останній похід Довбуша, щоб розправитися з глитаєм Дзвінчуком за зраду.

У фолклорній Довбушіані, виданій В.Гнатюком, червоною ниткою проходять теми соціальної боротьби опришків за звільнення селян з-під іга кріпацтва, за перебудову життя, за вратерство, щастя, незалежність. Крім того, ставляться проблеми історичної і художньої правди, ролі народу та видатних осіб в історії, патріотизму, інтернаціоналізму тощо.

У народно-поетичних творах є прагнення до певної документальності, достовірності, тобто до певної індивідуалізованої характеристики Олекси Довбуша, що зводиться до розгорненого його біографізму, опису місць подій, їх учасників тощо. /"З Довбушевої бувальщини", "Життя Олекси Довбуша"/. У легендах, переказах, казках місцем народження Довбуша є Космач, Путила, Микуличин, Стопчатів /"Довбушева пімста", "Життя і смерть Довбуша"/, хоч з історичних джерел відомо, що Олекса народився в селі Печеніжин Коломийського повіту - сучасній Івано-Франківщині /Грабовецький В. Гуцульщина XIII-XIX століть.-Львів:Вища школа, 1982.-С.99/.

Довбуш, як і герої фантастично-пригодницьких казок, легенд, наділений золотим /срібним/ волосом, що гарантує йому безсмертя. З метою індивідуалізації героя його портрет гіперболізується /Довбушеві зуби і ребра"/. Олекса мав надзвичайно чуйне та добре серце. Багатьом біднякам він допоміг матеріально, чимало знищив боргових книг /"Як Олекса порятував людей", "Довбушева нагорода"/. У легендах і переказах підкреслюється його розум, мудрість, кмітливість: часто обдурював ворогів, які чатували на нього, щоб спіймати /"Як Довбуш змудрував погоню під Соколовицею"/.

Отже, у фольклорних творах, виданих В.Гнатюком, всебічно висвітлено образ славного лицаря гір Олекси Довбуша.

НАДІЯ ПАЗЯК

/Літературно-меморіальний музей
М.Т.Рильського, м.Київ/

ОТЕЦЬ КУРБАС ТА ЛЕГЕНДИ ПРО ОПРИШКІВ У с.ІЛЕМНІ
ДОЛИНСЬКОГО ПОВІТУ

Серед інших граней величезної культурної спадщини В.Гнатюка не можемо поминути його діяльності як організатора збирання фольклору, зокрема чудових легенд та переказів про опришків. Дещо про цю діяльність ми дізнаємося з передмови до знаменитої збірки опришківських легенд "Народні оповідання про опришків" /Етнографічний збірник, т. XXVI. - Львів, 1910/. Навівши слова Юліана Целевича із закликом збирати народні скарби "заки зів"януть і поникнуть", Володимир Гнатюк жалкує, що "цей заклик д-ра Ю.Целевича до нашої публіки, так само як попередні та пізнійші, не зворушили її дуже" /там же, с. 4/. Трохи нижче довідуємося, що "наслідком того" Володимир Михайлович "уложив ... невеличку відозву в справі записування оповідань про опришків, надрукував її в "Хроніці", а крім того зробив із неї окрему відбитку і порозсилав її на більше як сто адрес, у гірські околиці Галичини та Буковини, переважно учителям та деяким священникам із просьбою записувати, що можна, та надсилати до друку в проєктованій книжці". Відповідей на розісланий квестіонар Володимир Гнатюк дістав "ледви 2-3", та "завдяки особистим зносинам із деякими особами, прибирано ся стільки матеріалу, що з огляду на число можна назвати його дуже багатим" /там же, с. 5/. Ці слова, на нашу думку, заслуговують пильної уваги тоді, коли ми глибше придивимось до постаті одного з інформаторів Володимира Гнатюка - отця Курбаса, священника гре-